

Karceri u bivšem osječkom franjevačkom samostanu.

Kada se u Tvrđi zaputimo iz Kolhoferove ulice onom Pod svodovima prema Fakultetskoj uličici, opazit ćemo na sadašnjoj Sarkotičevoj kasarni, (na bivšem franjevačkom samostanu) nekoliko prozora s čvrstim rešetkama, a sami prozori čudnog oblika. Već

sam oblik tih prozora nameće nam misao, da bi to mogli biti prozori kakvih sredovječnih samostanskih zatvora, iza kojih neupućena ljudska mašta gleda svakojake okrutne prizore. Ti prozori, o kojima je govor, jesu doduše prozori samostanskih zatvo-

ra, koji se u franjevačkim analima obično nazivaju karceri, no u tim zatvorima nije se nikada događalo ono, što neupućeni pisci znadu pisati o njima.

Samostani su u pravom smislu društva sastavljena od ljudi, među kojima može biti i slabih. Samostani imaju i pravila, po kojima moraju njihovi stanovnici živjeti, a ta su pravila vrlo stroga. Nije nikakvo čudo, da slabi ljudi u samostanu dolaze u sukob s tim strogim pravilima. Kada su ti sukobi tako veliki, da su zapaženi i od ostalih stanovnika samostana, onda uprava reda ili poglavarstvo samostana mora pribaviti zadovoljštinu tim povrijeđenim pravilima. To u svim samostanima biva redovito na taj način, da se delikvent za neko vrijeme udalji iz sredine samostanske družbe, dade mu se prilika, da se malo zamisli u red i njegova pravila i da si dozove u pamet motive, s kojih je došao u samostan. Dakako, da mu se prikrate malo i redoviti obroci jela. U tu svrhu su bile u samostanima uređene posebne ćelije, koje se po obliku i uređaju nijesu razlikovale od ostalih ćelija, osim što su imale na prozorima čvrste rešetke a na vratima posebni prozorčić za kontrolu. Veći samostani bi imali više takovih ćelija. U njih su dolazili redovnici iz drugih manjih samostana praviti pokoru. Ti su samostani zato imali posebni naziv »domus disciplinae«, dom pokore. Takav je bio i osječki samostan prije, nego ga je Josip II. ukinuo. U tu svrhu su služile ćelije s prozorima, o kojima je sada govor. Sv. Franjo je u svojoj oporuci napisao svojoj redovničkoj braći ove riječi: »Ako bi se našla braća, koja ne bi službu Božju vršila po pravilu ili bi je preinačila, ili ne bi bili katolici, obvezana su sva braća gdje god bila pod poslušnost, takove gdje god bi ih našli predati najbližem kustodu,

a ovaj ga je dužan predati ministru provincijalu, koji će ga povjeriti takvoj braći, koja će ga vjerno čuvati kano čovjeka u verigama, da im se ne otme«. Te nam riječi jasno govore, da su i franjevački samostani već u vrijeme sv. Franje morali imati neke zatvore. No nigdje ne ima primjera, da bi koga u verigama čuvali.

U našem narodu su sačuvani i neki poslovični nazivi tih samostanskih zatvora kao »epitimija«, »brašnara« i slično. U samostanima su izdržavali kazne ne samo članovi samostana nego i svjetovni svećenici, koje bi biskup poslao u tu svrhu na neko vrijeme u samostan. Takove, u samostanu izdržane kazne, naš narod naziva epitimijama.

Budući da se vrlo rijetko događalo, da su te sobe bile u porabi, jer je ipak malo bilo težih sukoba s pravilima reda, zato su u tim sobama redovito držali brašno, pa su se te sobe nazivale »brašnarama«. Kada je tko god izdržao kaznu u samostanu, za porugu je ili sam rekao, da je bio u brašnari ili su to drugi za njega rekli.

Josip II. je i u te stvari upleo svoje prste, pa je te samostanske zatvore stavio pod nadzor države i crkve. U analima osječkog franjevačkog samostana se spominje, kako je jednoga dana sasvim iznenada došla komisija, da razgleda samostanske zatvore, da li su prema higijenskim propisima. Komisija je bila sastavljena od jednoga vojnoga oficijala i mjesnoga župnika. Komisija je bila sa stanjem soba, koje su služile za zatvore, posve zadovoljna.

Samostani su imali pravo azila kroz srednji vijek i kroz novi vijek sve do početka devetnaestoga stoljeća. Mnogo imade slučajeva zapisanih u analima osječkoga franjevačkog samostana, da su se tim azilom služili i osječki građani. Godine 1773. dana 5. svibnja

dovede neki officialis rei tormentariae (artiljerijski oficir) svoga 13-godišnjeg sina inače đaka, koji je jednoga dječaka od 7 godina strmoglavio u vodu i udavio se, da ga gvardijan uzme pod krov pravom azila, da ga tako zaštiti od navale razjarene svjetine i grubog postupka organa sigurnosti. Nakon nekoliko dana ga je gvardijan samostana predao redovitim sudbenim vlastima grada uz reversalia. Bio je osuđen kao malodobnik na tri puta po petnaest batina pred javnosti i tri mjeseca strogog zatvora. Iza toga je odmah stupio u vojsku. Iz ovoga se primjera vidi, da su ti samostanski zatvori služili i za azilno pravo. U one su dane ovakovi krivci bili u samostanskim zatvorima.

U Brodu još danas stariji ljudi pripovijedaju, kako je bio tamo osamdesetih godina zatvoren odlični svećenik đakovačke biskupije i urednik OBZORA Josip Miškatović. Sud ga

odsudio na 6 mjeseci zatvora radi nekih političkih stvari. Tu je kaznu morao izdržati u franjevačkom samostanu kao u »custodia honesta«. Prije dvadeset godina sam tu sobu vidio, a pokazao mi ju je pok. o. Bruno Kovačević. Bila su uređena vrata i prozori onako, kako sam gore opisao. U vrijeme, kada sam je vidio, služila je isto tako za spremanje brašna, da ne bude prazna, jer iza Miškatovića nije bila do dana današnjega u porabi zatvora.

Danas u samostanima uopće nema sobe, koja bi služila za zatvor. Ako se dogodi, da mora koji redovnik izdržati kakovu kaznu u svom ili u drugom samostanu, to ga se prima kao običnoga gosta i za razlog njegova dolaska nitko ne zna osim poglavara, komu je povjeren nadzor nad njim, da uistinu izvrši kaznu, koja se obavlja redovito u obliku duhovnih vježbe.

P. F. Đerkeš